

КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

ОБЩ КОМЕНТАР № 6 (2005)

Третиране на непригружени и отгелени
от семействата си деца извън държавата
им по произход

КОМИТЕТ ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Тридесет и девета сесия

Женева, 17 май – 3 юни 2005 г.

**КОНВЕНЦИЯ
ЗА ПРАВАТА
НА ДЕТЕТО**

Distr.
GENERAL

CRC/GC/2005/6
1 септември 2005 г.

Оригинал: АНГЛИЙСКИ

КОМИТЕТ ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Тридесет и девета сесия

Женева, 17 май – 3 юни 2005 г.

ОБЩ КОМЕНТАР № 6 (2005)

**Третиране на непригнужени и отгелени
от семействата си деца извън държавата им
по произход**

(неофициален превод)

На 20 ноември 2014 г. се отбелязват 25 години от приемането на Конвенцията на ООН за правата на детето – първият юридически обвързващ международен документ, който утвърждава човешките права на всички деца. По този повод представяме на български език Общите коментари на Комитета по правата на детето, които разясняват Конвенцията, и се надяваме да улесним и подпомогнем нейното прилагане в България.

Детски фонд на Организацията на Обединените Нации (УНИЦЕФ)
бул. „Ал. Дондуков“ № 87, ет. 2, София 1504

За повече информация моля посетете нашият сайт: www.unicef.bg

Снимка на корицата: © УНИЦЕФ България/Илка Антонова/2014

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ЦЕЛИ НА ОБЩИЯ КОМЕНТАР	5
II. СТРУКТУРА И ПРИЛОЖНО ПОЛЕ НА ОБЩИЯ КОМЕНТАР.....	7
III. ОПРЕДЕЛЕНИЯ.....	8
IV. ПРИЛОЖИМИ ПРИНЦИПИ	9
а) Правни задължения на държавите – страни по Конвенцията по отношение на всички непридружени или отделени от семействата си деца на тяхна територия и мерки за изпълнението им	9
б) Недопускане на дискриминация (член 2).....	11
в) Най-добрите интереси на детето – първостепенно съображение при търсенето на краткосрочни и дългосрочни решения.....	12
г) Право на живот, оцеляване и развитие (член 6).....	13
д) Право на детето свободно да изразява своите възгледи (член 12)	14
е) Зачитане на принципа на забрана за връщане	14
ж) Поверителност	15
V. ОТКЛИКВАНЕ НА НУЖДИТЕ ОТ ОБЩА И СПЕЦИФИЧНА ЗАКРИЛА.....	17
а) Първоначална оценка и мерки	17
б) Назначаване на настойник или съветник и на процесуален представител (член 18, параграф 2 и член 20, т. 1)	18
в) Уреждане на грижи и настаняване (членове 20 и 22).....	20
г) Пълнен достъп до образование (член 28, член 29, т. 1, буква „в“ и членове 30 и 32).....	22
д) Право на подходящ жизнен стандарт (член 27)	23
е) Право на ползване с най-високия достижим стандарт на здравословно състояние и лечебно-рехабилитационни заведения (членове 23, 24 и 39).....	23
ж) Предотвратяване на трафика, и сексуалната и други форми на експлоатация, злоупотреба и насилие (членове 34, 35 и 36)	24
з) Предотвратяване вербуването на военна служба и закрила от последиците от войни (членове 38 и 39).....	26
и) Предотвратяване на лишаване от свобода и третиране в такива случаи	28

VI. ДОСТЪП ДО ПРОИЗВОДСТВОТО ПО ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УБЕЖИЩЕ, ПРАВНИ ГАРАНЦИИ И ПРАВА ПРИ ПОЛЗВАНЕ НА УБЕЖИЩЕ	30
а) Общи	30
б) Достъп до производства по предоставяне на убежище независимо от възрастта	30
в) Процесуални гаранции и мерки за подкрепа (член 3, параграф 3).....	31
г) Чувствителна към потребностите на детето оценка на нуждите от закрила, при вземане под внимание на преследването, специфично за деца	32
д) Пълно ползване с всички международни бежански и човешки права от децата, на които е предоставен статут на бежанци (член 22)	33
е) Деца, които следва да се ползват от допълнителни форми на закрила	34
VII. СЪБИРАНЕ НА СЕМЕЙСТВА, ВРЪЩАНЕ И ДРУГИ ФОРМИ НА ТРАЙНИ РЕШЕНИЯ	35
а) Общи	35
б) Събиране на семейства.....	35
в) Връщане в държавата по произход	37
г) Местна интеграция	38
д) Международно осиновяване (член 21).....	39
е) Преселване в трета държава	40
VIII. ОБУЧЕНИЕ, ДАННИ И СТАТИСТИКА.....	42
а) Обучение на персонал, работещ с непридружени и отделени от семействата си деца	42
б) Данни и статистика за отделените от семействата си и непридружените деца	42

I. ЦЕЛИ НА ОБЩИЯ КОМЕНТАР

1. Целта на този общ коментар е да се насочи вниманието към особено уязвимото положение на непридружените и отделените от семействата си деца; да се очертаят многостранните предизвикателства, пред които са изправени държавите и други действащи лица, за да гарантират, че тези деца имат достъп до правата си и възможността да се ползват от тях; както и да се дадат напътствия за закрилата, грижите и правилното третиране на непридружените и отделените от семействата си деца въз основа на цялата правна рамка, осигурена от Конвенцията за правата на детето (наричана по-нататък „Конвенцията“), с по-специално позоваване на принципите на недопускане на дискриминация, най-добрите интереси на детето и правото на детето свободно да изразява възгледите си.

2. Издаването на този общ коментар е мотивирано от наблюдението на Комитета, че все по-голям брой деца са в подобно положение. Има различни, многобройни причини едно дете да е непридружено или отделено от семейството си, включително: преследване на детето или родителите му; международен конфликт и гражданска война; трафик в различни контексти и форми, включително продажба от родителите; както и търсене на по-добри икономически възможности.

3. Издаването на общия коментар е мотивирано и от откритите от Комитета редица свързани със закрилата пропуски в третирането на тези деца, включително: непридружените и отделените от семействата си деца са изложени на по-голям риск наред с други неща и от сексуална експлоатация и малтретиране, вербуване на военна служба, детски труд (включително за приемните им семейства) и задържане под стража. Те в много случаи стават жертва на дискриминация и отказ на достъп до храна, подслон, жилищно настаняване, здравни услуги и образование. Непридружените и отделените от семействата си момичета са изложени на особено голям риск от основаващо се на пола насилие, включително домашно насилие. В някои ситуации тези деца нямат достъп до надлежни и подходящи системи за идентификация, регистрация, оценка на възрастта, документация, откриване на семейството, настояничество или правни консултации. В много страни на непридружените и отделените от семействата си деца системно се отказва влизане през границата или те се задържат от граничните

или имиграционните служители. В други случаи те биват допуснати в страната, но им се отказва достъп до производство по предоставяне на убежище или молбите им за убежище не се разглеждат по начин, отчитащ особеностите на възрастта и пола им. Някои страни забраняват отделените от семействата си деца, на които е признат статут на бежанци, да кандидатстват за събиране със семействата си; други позволяват събирането, но налагат толкова ограничителни условия, че постигането му на практика е невъзможно. Много такива деца получават само временен статут, който се прекратява с навършването на 18-годишна възраст, а наличните ефективни програми за връщане са малко.

4. Водим от горе изразените си опасения, Комитетът често е повдигал в своите заключителни наблюдения Комитетът въпросите, свързани с непридружените и отделените от семействата си деца. Този общ коментар събира и утвърждава стандарти, разработени, наред с други, чрез усилията на Комитета за наблюдение, и предоставя на държавите ясни указания относно произтичащите от Конвенцията задължения по отношение на тази конкретна уязвима група деца. Като прилагат тези стандарти, държавите – страни по Конвенцията, трябва да имат предвид тяхното еволюиращо естество и съответно да отчитат, че е възможно задълженията им да се разгърнат отвъд изрично предвидените в настоящия общ коментар стандарти. Тези стандарти не бива по никакъв начин да накърняват по-широко обхватните права и предимства на непридружените и отделените от семействата си деца, предвидени в регионалните инструменти в областта на правата на човека или в националните правни системи, международното и регионалното право в областта на бежанците или в международното хуманитарно право.

II. СТРУКТУРА И ПРИЛОЖНО ПОЛЕ НА ОБЩИЯ КОМЕНТАР

5. Този общ коментар се прилага към непридружените и отделените от семействата си деца, които се озовават извън държавата по своето гражданство (съобразно член 7), а ако нямат гражданство – извън държавата по обичайното си пребиваване. Общият коментар се прилага към всички такива деца независимо от техния статут на пребиваване и от причините за пребиваването им в чужбина и независимо дали са непридружени или отделени от семействата си. Той обаче не се прилага по отношение на децата, които не са прекосили международна граница, макар че Комитетът признава, че предизвикателствата, произтичащи от вътрешно разселените непридружени и отделени от семействата си деца, са много подобни, и че голяма част от изложените по-долу напътствия са полезни също във връзка с тези деца, и силно насърчава държавите да приемат съответните аспекти от този общ коментар по отношение на закрилата, грижите и третирането на непридружените и отделените от семействата си деца, които са разселени в собствената си страна.

6. Макар че правомощията на Комитета са ограничени до надзорната му функция по отношение на Конвенцията, неговата тълкувателна дейност трябва да се провежда в контекста на приложимите международни норми в областта на правата на човека в тяхната цялост; ето защо общият коментар възприема холистичен подход към въпроса за правилното третиране на непридружените и отделените от семействата си деца. С това се утвърждава, че всички права на човека, включително заложените в Конвенцията, са неделими и взаимосвързани. Важността на другите международни инструменти в областта на правата на човека за закрилата на детето също е отчетена в преамбюла на Конвенцията.

III. ОПРЕДЕЛЕНИЯ

7. „Непридружени деца“ (наричани също „непридружени непълнолетни“) са „деца“ съгласно определението в член 1 от Конвенцията, които са отделени както от родителите си, така и от останалите роднини, и за тях не полага грижи възрастен, който по силата на закон или на обичай е отговорен за това.

8. „Отделени от семействата си деца“ са „деца“ съгласно определението в член 1 от Конвенцията, които са отделени от родителите си или от основното лице, полагало за тях грижи по силата на закон или на обичай, но не непременно от други роднини. Следователно това могат да са деца, придружавани от други възрастни членове на семейството.

9. „Дете съгласно определението в член 1 от Конвенцията“ означава „всяко човешко същество на възраст под 18 години, освен ако съгласно закона, приложим за детето, пълнолетието настъпва по-рано“. Това означава, че инструментите, уреждащи положението на децата на територията на съответната държава, не могат да определят детето по начин, отклоняващ се от нормите, определящи възрастта на настъпване на пълнолетието в същата държава.

10. Ако не е посочено друго, долу изложените насоки се прилагат равностойно за непридружените и за отделените от семействата си деца.

11. „Държава по произход“ е държавата, чиито граждани са децата, а ако нямат гражданство – държавата на обичайното им пребиваване.

IV. ПРИЛОЖИМИ ПРИНЦИПИ

а) Правни задължения на държавите – страни по Конвенцията по отношение на всички непридружени или отделени от семействата си деца на тяхна територия и мерки за изпълнението им

12. Задълженията на държавите по Конвенцията важат по отношение на всяко дете на територията им, както и на всички деца в пределите на тяхното върховенство (член 2). Тези задължения на държавите не могат да се ограничават произволно и едностранно нито чрез изключване на зони или области от територията на държавата, нито чрез определяне на дадени зони или области като непопадащи или само частично попадащи под върховенството на съответната държава. Освен това задълженията на държавите съгласно Конвенцията важат в границите на съответната държава, включително по отношение на децата, които попадат под върховенството на държавата, докато се опитват да влязат на нейна територия. Ето защо ползването от предвидените в Конвенцията права не се ограничава до децата, които са граждани на държава – страна по Конвенцията; следователно, ако в Конвенцията не е изрично предвидено друго, трябва всички деца да могат да се ползват от тези права, включително децата, търсещи убежище, децата бежанци и децата мигранти.

13. Произтичащите от Конвенцията задължения по отношение на непридружените и отделените от семействата си деца важат за всички структури на държавната власт (изпълнителна, законодателна и съдебна). Те включват задължението за приемане на национално законодателство, създаване на административни структури и провеждане на дейности във връзка с изследвания, разпространяване на информация, събиране на данни и комплексно обучение, които са необходими в подкрепа на тези мерки. Тези правни задължения са както за бездействие, така и за действие; те изискват държавите не само да се въздържат от мерки, нарушаващи правата на децата, но и да предприемат мерки за гарантиране ползването с тези права без дискриминация. Тези отговорности не се ограничават само до предоставянето на закрила и помощ на децата, които вече са непридружени или отделени от семействата си, а включват и мерки за предотвратяване на разделянето на семейства (включително прилагане на предпазни мерки в случай на евакуация). Положителният смисъл

на тези задължения за закрила обхваща също изискването държавите да предприемат всички необходими мерки за идентифициране на положението на децата като непридружени или отделени от семействата си на възможно най-ранен етап, включително на границата, да предприемат мерки за откриване на семейството, а ако е възможно и в полза на най-добрите интереси на детето – възможно най-скоро да събират отделените и непридружените деца със семействата им.

14. Както е потвърдено в общ коментар № 5 (2003 г.) (точки 18-23), държавите – страни по Конвенцията трябва да гарантират, че разпоредбите и принципите на договора получават пълно отражение и правно действие в съответното вътрешно законодателство. Според член 27 от Виенската конвенция за правото на договорите при противоречие с национално законодателството Конвенцията винаги следва да има предимство.

15. За да се осигури благоприятна правна среда, както и с оглед на член 41, буква „б“ от Конвенцията, държавите – страни по нея се насърчават да ратифицират и други международни инструменти по въпросите, свързани с непридружените и отделените от семействата си деца, включително двата факултативни протокола към Конвенцията за правата на детето (относно участието на деца във въоръжен конфликт и относно търговията с деца, детската порнография и детската проституция), Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание (наричана по-нататък „КПИ“), Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените, Конвенцията за статута на бежанците (наричана по-нататък „Конвенцията за бежанците от 1951 г.“) и Протокола за статута на бежанците, Конвенцията за намаляване на случаите на лица без гражданство, Конвенцията за статута на лицата без гражданство, Хагската конвенция за защита на децата и сътрудничество в областта на международното осиновяване, Хагската конвенция за международната компетентност, приложимото право, признаването, влизането в сила и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерки за защита на децата, четирите Женевски конвенции от 12 август 1949 г., Допълнителния протокол към Женевските конвенции от 12 август 1949 г. относно защитата на жертвите на международни въоръжени конфликти (Протокол I) от 8 юни 1977 г. и Допълнителния протокол към Женевските конвенции от 12

август 1949 г. относно защитата на жертвите на въоръжени конфликти с немеждународен характер (Протокол II) от 8 юни 1977 г. Освен това Комитетът насърчава държавите – страни по Конвенцията, както и другите заинтересовани лица, да вземат под внимание издадените от Службата на върховния комисар по правата на човека (СВКПЧ) Насоки за закрила и грижа (1994 г.) и Междуведомствените ръководни принципи относно непридружените и отделените от семействата си деца.¹

16. Предвид абсолютния характер на произтичащите от Конвенцията задължения и тяхното естество на *lex specialis*, член 2, параграф 3 от Международния пакт за икономически, социални и културни права не би бил приложим относно непридружените и отделените от семействата си деца. При прилагането на член 4 от Конвенцията трябва да се вземе предвид особената уязвимост на непридружените и отделените от семействата си деца, изрично призната в член 20 от Конвенцията, което ще има за последица приоритетното разпределяне на наличните ресурси в полза на тези деца. От държавите се очаква да приемат и улесняват помощта, предлагана от Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ), СВКПЧ и други агенции в рамките на мандата им (член 22, параграф 2 от Конвенцията), за да отговорят на нуждите на непридружените и отделените от семействата си деца.

17. Комитетът е на мнение, че резервите, направени от държавите – страни по Конвенцията, по никакъв начин не бива да ограничават правата на непридружените и отделените от семействата си деца. Съгласно системната си практика в процеса на докладване от държавите – страни по Конвенцията Комитетът препоръчва в контекста на Виенската декларация и програма за действие, приета на проведената през 1993 г. във Виена Световна конференция по правата на човека,² резервите, ограничаващи правата на непридружените и отделените от семействата си деца, да бъдат преразгледани с оглед оттеглянето им.

б) Недопускане на дискриминация (член 2)

18. Принципът на недопускане на дискриминация във всички свои аспекти се прилага за всички дейности по отношение на отделените от семействата си и непридружените деца. По-специално той забранява

всякаква дискриминация на детето въз основа на статута му на непридружено или отделено от семейството си дете, на бежанец, на търсещо убежище лице или на мигрант. Правилно тълкуван, този принцип не е пречка за разграничаване въз основа на различните нужди от закрила, например тези, които произтичат от възрастта и/или пола, а дори може да наложи необходимостта от такова разграничаване. Следва да се предприемат също мерки срещу възможните погрешни схващания за непридружените или отделените от семействата си деца и стигматизацията им в обществото. Свързаните с обществения ред полицейски и други мерки по отношение на непридружените или отделените от семействата си деца са допустими единствено ако са на законно основание, ако се основават на индивидуална, а не колективна преценка, ако съответстват на принципа на пропорционалност и ако представляват най-меката мярка. Ето защо, за да не се нарушава забраната за дискриминация, тези мерки никога не бива да се прилагат групово или колективно.

в) Най-добрите интереси на детето – първостепенно съображение при търсенето на краткосрочни и дългосрочни решения (член 3).

19. Член 3, параграф 1 от Конвенцията гласи, че „най-добрите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи“. При разселените деца принципът трябва да се спазва на всички етапи от цикъла на разселване. На всеки от тези етапи, в подготовката на всяко решение, което оказва значително въздействие върху живота на непридруженото или отделеното от семейството си дете, трябва да се документира определяне на най-добрите интереси на детето.

20. За да се определи какви са най-добрите интереси на детето, е необходима ясна, комплексна оценка на самоличността на детето, включително неговото гражданство, възпитание, етническа, културна и езикова среда, особена уязвимост и особени нужди от закрила. Следователно допускането на детето на територията на страната е предпоставка за този процес на първоначална оценка. Процесът на оценка следва да се осъществява в приветлива, безопасна обстанов-

ка от квалифицирани професионалисти, обучени в областта на техниките на интервюиране, чувствителни към възрастта и пола.

21. Предприемането на по-нататъшни стъпки, например възможно най-бързо назначаване на компетентен настойник, служи като основна процесуална гаранция за осигуряване зачитането на най-добрите интереси на непридруженото или отделеното от семейството си дете. Ето защо тези деца трябва да се насочват към производството по предоставяне на убежище или други производства едва след назначаването на настойник. Когато отделени от семействата си или непридружени деца бъдат насочени към производството по предоставяне на убежище или други административни или съдебни производства, освен настойника трябва да им се осигури и процесуален представител.

22. Ако компетентните органи са настанили непридружено или отделено от семейството си дете в институцията „с цел грижи, защита или лечение на неговото физическо или умствено здраве“, най-добрите интереси на детето изискват също държавата да признае правото на това дете на „периодичен контрол“ върху лечението му и върху „всички други обстоятелства относно неговото настаняване“ (член 25 от Конвенцията).

г) Право на живот, оцеляване и развитие (член 6)

23. Задължението на държавата – страна по Конвенцията, съгласно член 6 включва максимална възможна защита от насилие и експлоатация, които биха застрашили правото на детето на живот, оцеляване и развитие. Отделените от семействата си и непридружените деца са уязвими към различни рискове, засягащи техния живот, оцеляване и развитие, например трафик с цел сексуална или друга експлоатация или замесване в престъпна дейност, която би могла да навреди на детето, а в крайни случаи – дори да доведе до смъртта му. Съответно член 6 налага необходимостта от бдителност на държавите – страни по Конвенцията в тази връзка, особено ако има вероятност за замесеност на организираната престъпност. Макар въпросът за трафика на деца да не попада в приложното поле на този общ коментар, Комитетът обръща внимание, че често пъти има връзка между трафика и положението на отделените от семействата си и непридружените деца.

24. Комитетът е на мнение, че следва да се предприемат практически мерки на всички равнища с оглед защита на децата от гореспоменатите рискове. Тези мерки могат да включват: приоритетни производства за децата – жертви на трафик, незабавно назначаване на настойници, предоставяне на информация на децата относно рисковете, с които могат да се сблъскат, както и установяване на мерки за проследяване на децата, които са особено изложени на риск. Тези мерки трябва да се оценяват редовно с оглед гарантиране на ефективността им.

**д) Право на детето свободно да изразява своите възгледи
(член 12)**

25. Съгласно член 12 от Конвенцията при определянето на мерките, които да се приемат по отношение на непридружените или отделените от семействата си деца, следва да се извърши допитване до детето относно неговите възгледи и желания и те да бъдат взети под внимание (член 12, параграф 1). За да може детето да бъде добре информирано при изразяването на своите възгледи и желания, е изключително важно да му бъде предоставена цялата приложима информация относно например правата му, предлаганите услуги, включително средства за комуникация, процеса на предоставяне на убежище, издирването на семейството и положението в държавата им по произход (членове 13 и 17 и член 22, параграф 2). Възгледите на децата следва да се вземат под внимание и по отношение на настояничеството, уреждането на грижите и настаняването, както и процесуалното представителство. Информацията трябва да се предоставя по начин, подходящ за зрелостта и равнището на разбиране на всяко дете. Тъй като участието зависи от надеждната комуникация, при необходимост следва да се осигурят преводачи на всички етапи от процедурата.

е) Зачитане на принципа на забрана за връщане

26. За да осигурят правилно третиране на непридружените или отделените от семействата си деца, държавите трябва напълно да спазват обусловените от забраната за връщане задължения, произтичащи от международното право в областта на правата на човека, хуманитарно и бежанско право, като по-специално трябва да спазват

задълженията, систематизирани в член 33 от Конвенцията за бежанците от 1951 г. и в член 3 от КПИ.

27. Освен това, при изпълнението на задълженията по Конвенцията държавите не бива да връщат дете в страна, в която има съществени основания да се смята, че е налице реален риск от нанасяне на непоправими вреди на детето, например, но без никакво ограничение, посочените в членове 6 и 37 от Конвенцията рискове, независимо дали става въпрос за страната, в която бива преместено детето, или за друга страна, в която то впоследствие би могло да бъде преместено. Тези задължения, обусловени от забраната за връщане, важат независимо дали сериозните нарушения на тези права, гарантирани съгласно Конвенцията, се извършват от недържавни действащи лица или дали тези нарушения са преднамерени или са пряка последица от действие или бездействие. Оценката на риска от такива сериозни нарушения следва да се извършва по начин, съобразен със спецификите на възрастта и пола на детето, и да отчита например особено сериозните последици за децата от неосигуряването на достатъчно храна или здравни услуги.

28. Тъй като вербуването и участието на непълнолетни във военни действия е свързано с висок риск от непоправими вреди, засягащи основни права на човека, включително правото на живот, задълженията на държавите, произтичащи от член 38 от Конвенцията във връзка с членове 3 и 4 от факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт, включват извънтериториални последици, като държавите се въздържат от връщане на дете по какъвто и да било начин до границите на държава, в която има реален риск от вербуване на непълнолетни, включително не само като бойци, но и за предоставяне на сексуални услуги на военните, или реален риск от пряко или косвено участие във военни действия, независимо дали в качеството на боец или за изпълняване на други военни задължения.

ж) Поверителност

29. Държавите – страни по Конвенцията трябва да пазят в тайна информацията, получена по отношение на непридружено или отделено от семейството си дете, в съответствие със задължението за защита

правата на детето, включително правото на личен живот (член 16). Това задължение важи във всички области, включително здравеопазването и социалното подпомагане. Трябва да се внимава законно поискана и предоставена за определена цел информация да не бъде използвана неправомерно за друга цел.

30. Съображението за опазване на тайната включва и зачитане правата на другите. Например при получаване, разкриване и запазване на информацията, събрана по отношение на непридружените и отделените от семействата си деца, трябва да полага особена грижа да не се застраши благосъстоянието на лица, които продължават да се намират в държавата по произход на детето, особено членовете на семейството му. Освен това информацията за местонахождението на детето следва да може да бъде отказана на родителите само ако това е необходимо с оглед неговата безопасност или за гарантиране на „най-добрите интереси“ на детето по друг начин.

V. ОТКЛИКВАНЕ НА НУЖДИТЕ ОТ ОБЩА И СПЕЦИФИЧНА ЗАКРИЛА

а) Първоначална оценка и мерки

31. Най-добрите интереси на детето трябва да бъдат ръководен принцип и при определяне на приоритета на нуждите от закрила и хронологичния ред на мерките, които следва да се прилагат по отношение непридружените и отделените от семействата си деца. По-специално, този необходим процес на първоначална оценка обхваща следното:

- (i) Приоритетно определяне дали детето е отделено от семейството си или непридружено, незабавно при пристигането му на входната точка на влизане или веднага щом властите узнаят за неговото присъствие в страната (член 8). Тези мерки за идентификация включват оценка на възрастта и следва да отчитат не само физическата външност на лицето, но и неговата психологическа зрялост. Освен това оценката трябва да се извършва по научен, безопасен, отчитащ особеностите на детето и пола, безпристрастен начин, като се избягва всякакъв риск от нарушаване на физическата неприкосновеност на детето и се зачита неговото човешко достойнство, а в случай че останат някакви съмнения, те следва да се тълкуват в полза на лицето, така че когато има вероятност то действително да е дете, това лице да се третира като такова;
- (ii) Незабавна регистрация чрез първоначално интервю, проведено в подходящ за възрастта и пола начин, на език, който детето разбира, от лица, притежаващи професионалната квалификация за събиране на биоданни и социална история с цел установяване самоличността на детето, включително, ако е възможно, самоличността на двамата родители, други братя и сестри, както и гражданството на детето, братята, сестрите и родителите;
- (iii) В продължение на процеса на регистрация – записване на допълнителна информация с оглед откликване на специфичните нужди на детето. Тази информация следва да включва:
  - причини детето да бъде отделено от семейството си или непридружено;
  - оценка на особени уязвимости, включително здравословни, физически, психосоциални, материални и други нужди от закрила, включително такива, които произтичат от домашно насилие, трафик или травматични преживявания;

- цялата разполагаема информация за определяне на потенциалното наличие на нужди от международна защита, включително следните: поради „основателни опасения от преследване по причина на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения“ в държавата по произход на детето (член 1 А, параграф 2 от Конвенцията за бежанците от 1951 г.); поради външна агресия, окупация, чуждо господство или събития, сериозно нарушаващи общественения ред (член 1, параграф 2 от Конвенция за регулиране на специфичните аспекти на бежанските проблеми в Африка); или поради безразборните последици от всеобщо насилие;
- (iv) на непридружените и отделените от семействата си деца следва възможно най-бързо да се осигурят собствени документи за самоличност;
- (v) издирването на членове на семейството следва да започне възможно най-рано (член 22, параграф 2, член 9, параграф 3 и член 10, параграф 2).

32. Всички по-нататъшни действия във връзка със статута на пребиваване и другите видове статут на детето на територията на държавата следва да се основават на констатациите от първоначална оценка на необходимостта от закрила, извършена съобразно с горното производство. Държавите следва да се въздържат от насочване на непридружените и отделените от семействата си деца към производството по предоставяне на убежище, ако присъствието им на тяхна територия не повдига въпроса за необходимостта от международна закрила на бежанците. Това не засяга задължението на държавите да насочват непридружените или отделените от семействата си деца към съответните производства, служещи за закрила на детето, например тези, предвидени в законодателството за социалните грижи и подпомагане на децата.

б) Назначаване на настойник или съветник и на процесуален представител (член 18, параграф 2 и член 20, параграф 1)

33. Изисква се държавите да създадат съответната правна рамка и да предприемат необходимите мерки за осигуряване на надлежно представителство на най-добрите интереси на непридружено или

отделено от семейството си дете. Ето защо държавите следва да назначат настойник или съветник незабавно след идентификацията на непридруженото или отделеното от семейството си дете, както и да поддържат наличието на такъв настойник, докато детето навърши пълнолетие или напусне за постоянно територията и/или териториалния обхват на върховенството на държавата съобразно с Конвенцията и останалите международни задължения. Следва да се взема становището на настойника и той да бъде уведомяван за всички действия, предприети по отношение на детето. Настойникът следва да има правомощията да присъства на всички процеси на планиране и вземане на решения, включително на изслушванията пред имиграционни органи и органи по обжалване, при определяне на режима на грижите и да участва във всички усилия за намиране на трайно решение. Настойникът или съветникът следва да притежава необходимия експертен опит в областта на грижите за деца, за да се гарантира обезпечаване интересите на детето и подходящо откликване на неговите правни, социални, здравни, психологически, материални и образователни нужди чрез (наред с други) ролята на настойника като връзка между детето и специализираните служби/лица, които осигуряват цялостната грижа, необходима на детето. Службите или лицата, чиито интереси потенциално биха могли да са в конфликт с тези на детето, следва да нямат право да бъдат негови настойници. Например възрастните, които не са роднини на детето, а основното им отношение с него е трудово, следва да не бъдат допускани до ролята на настойници.

34. В общия случай на отделеното от семейството си дете настойничеството следва да се поверява на придружаващия го възрастен член на семейството или грижещ се за него роднина, освен ако има данни, че това би било в противоречие с най-добрите интереси на детето, например ако придружаващият възрастен е малтретирал детето. Ако детето се придружава от непринадлежащ към семейството му възрастен или грижещо се за него лице, трябва да се проведе по-обстойна проверка дали това лице е подходящо за настойник. Ако този настойник може и желае да осигурява ежедневната грижа за детето, но не е в състояние адекватно да представлява най-добрите му интереси във всички области и на всички нива от неговия живот, трябва да се предприемат допълнителни мерки (като назначаване на съветник или процесуален представител).

35. Следва да се въведат и прилагат механизми за контрол с оглед наблюдение върху качеството на упражняване на настояническите функции, за да се гарантира представеност на най-добрите интереси на детето в целия процес на вземане на решения, по-специално за да се предотврати злоупотреба.

36. Когато деца участват в производство по предоставяне на убежище, в административно или съдебно производство, наред с назначения им настойник трябва да им се осигури и процесуално представителство.

37. Децата следва винаги да са осведомени за режима, на който се подчинява настояничеството и процесуалното представителство, и мнението им винаги да се взема под внимание.

38. При извънредни ситуации в голям мащаб, при които е трудно да се уреди индивидуално настояничество, правата и най-добрите интереси на отделените от семействата си деца следва да се гарантират и утвърждават от държавите и организациите, действащи от името на тези деца.

в) Уреждане на грижи и настаняване (членове 20 и 22)

39. Непридружените или отделените от семействата си деца са такива, които са временно или трайно лишени от своята семейна среда, и като такива представляват бенефициенти на задълженията на държавите по член 20 от Конвенцията и имат право на специална закрила и подпомагане от съответната държава.

40. Механизмите, установени съгласно националното законодателство с оглед осигуряване на алтернативна грижа за тези деца в съответствие с член 22 от Конвенцията, следва да обхващат и непридружените или отделените от семействата си деца извън държавата им по произход. Съществува широк набор от възможности за уреждане на грижите и настаняването, които са изрично потвърдени в член 20, параграф 3, както следва: „... наред с другото даване за отглеждане [приемна грижа], Кафала по ислямското право, осиновяване или ако е необходимо, настаняване в подходящо детско заведение“. При избора на такава възможност следва да се вземат под внимание особе-

ните уязвимости на съответното дете, което не само е изгубило връзката със семейната си среда, но и се е озовало извън своята държава по произход, както и възрастта и полът на детето. По-специално трябва да се обърне съответното внимание на това, че е желателно да има приемственост в отглеждането на детето, както и на етническата, религиозната, културната и езиковата среда, установена в процеса на идентификация, регистрация и документация. Уреждането на грижите и настаняването следва да съответства на следните правила:

- По правило децата не бива да се лишават от свобода;
- За да се осигури приемственост в грижата и с оглед на най-добрите интереси на детето, промяна на местопребиваването на непридружените и отделените от семействата си деца следва да се предприема само тогава, когато тя е в съответствие с най-добрите интереси на детето;
- Съобразно с принципа за цялост на семейството братята и сестрите следва да остават заедно;
- На дете, с което пристигат възрастни роднини или което има възрастни роднини, вече живеещи в страната на убежище, следва да се разреши да остане с тях, освен ако това би било в противоречие с неговите най-добри интереси. Предвид особено уязвимостите на детето, следва да се извършват редовни оценки от служителите в системата на социалното подпомагане;
- Независимо от начина, по който са уредени грижите за непридружените или отделените от семействата си деца, трябва да се извършват редовен надзор и оценка от квалифицирани лица, за да се гарантира физическото и психосоциалното здраве на детето, закрилата му от домашно насилие или експлоатация, както и достъпът му до образователни и професионални умения и възможности;
- Държавите и другите организации трябва да предприемат мерки за гарантиране ефективната закрила на правата на отделените от семействата си или непридружените деца, живеещи в домакинства, в които главата е дете;
- При извънредни ситуации в голям мащаб трябва да се осигурява временна грижа за възможно най-кратък период, подходящ за непридружените деца. Тези временни мерки обезпечават тяхната сигурност, физическа и емоционална грижа в обстановката, която насърчава общото им развитие;

- Децата трябва да бъдат информирани за режима на грижата за тях, като мнението им да се взема под внимание.

г) Пълнен достъп до образование (член 28, член 29, параграф 1, буква „в“ и членове 30 и 32)

41. Държавите следва да гарантират постоянен достъп до образование на всички етапи от цикъла на разселване. Всяко непридружено или отделено от семейството си дете независимо от статуса си трябва да има пълен достъп до образование в страната, в която е влязло, съобразно с член 28, член 29, параграф 1, буква „в“ и членове 30 и 32 от Конвенцията и разработените от Комитета общи принципи. Този достъп се предоставя без дискриминация, като по-специално отделените от семействата си и непридружените момичета трябва да имат равен достъп до официално и неформално образование, включително професионално обучение на всички равнища. Достъп до качествено образование следва да се гарантира и на децата със специални потребности, особено на децата с увреждания.

42. Непридруженото или отделеното от семейството си дете следва да бъде регистрирано при съответните училищни власти възможно най-скоро и да се ползва с подпомагане с оглед получаване на максимални учебни възможности. Всички непридружени и отделени от семействата си деца имат правото да запазят своята културна идентичност и ценности, включително поддържане и развитие на родния си език. Всички юноши следва да бъдат допускани до професионално обучение и образование, а за малките деца следва да се осигурят програми за ранно обучение. Държавите следва да гарантират на непридружените или отделените от семействата си деца получаването на свидетелства от училище и на други документи, удостоверяващи образователното им ниво, особено когато се подготвят за преместване, преселване или връщане.

43. Особено когато възможностите на държавната власт са ограничени, държавите следва да приемат и улесняват помощта, предлагана от Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ), Организацията на ООН за образование, наука и култура (ЮНЕСКО), СВКПЧ и други агенции на ООН в рамките на мандата им, а когато е подходящо – и от други компетентни междуправителствени или неправителствени организации

(член 22, параграф 2), за да отговорят на образователните нужди на непридружените и отделените от семействата си деца.

д) Право на подходящ жизнен стандарт (член 27)

44. Държавите следва да гарантират на отделените от семействата си и непридружените деца жизнен стандарт, подходящ за тяхното физическо, умствено, духовно и морално развитие. Както е предвидено в член 27, параграф 2 от Конвенцията, държавите следва да предоставят материална помощ и програми за подпомагане, особено по отношение на изхранването, облеклото и жилищното настаняване.

45. Особено когато възможностите на държавната власт са ограничени, държавите следва да приемат и улесняват помощта, предлагана от УНИЦЕФ, ЮНЕСКО, СВКПЧ и други агенции на ООН в рамките на мандата им, а когато е подходящо – и от други компетентни междуправителствени или неправителствени организации (член 22, параграф 2), с оглед осигуряване на подходящ жизнен стандарт за непридружените и отделените от семействата си деца.

е) Право на ползване с най-високия достижим стандарт на здравословно състояние и лечебно-рехабилитационни заведения (членове 23, 24 и 39)

46. При изпълнение на правото на ползване с най-високия достижим стандарт на здравословно състояние и лечебно-рехабилитационни заведения съгласно член 24 от Конвенцията държавите са длъжни да гарантират, че непридружените и отделените от семействата си деца имат същия достъп до здравеопазване като децата, които са техни собствени граждани.

47. При осигуряването на достъпа на тези деца държавите трябва да направят оценка и да вземат мерки срещу конкретното неблагоприятно положение и уязвимост на тези деца. По-специално те следва да вземат под внимание обстоятелството, че непридружените деца са претърпели раздяла с членовете на семейството си и освен това в различни степени са преживели загуба, травматични събития, прекъсване на нормалния ход на живота и насилие. Много от тези деца и по-специално бежанците сред тях са преживели масово насилие и

стреса да бъдат в страна, засегната от война. Възможно е това да е вкоренило дълбоко у тях усещане за безпомощност и да е подрило доверието на детето към другите. Освен това момичета са особено уязвими към маргинализация, бедност и страдание по време на въоръжен конфликт, като е възможно много от тях да са преживели основаващо се на пола насилие в положението на въоръжен конфликт. Дълбоката травма, преживяна от много от засегнатите деца, налага необходимостта от специална деликатност и внимание при грижите за тях и рехабилитацията им.

48. Съгласно задължението си по член 39 от Конвенцията държавите трябва да предоставят рехабилитационни услуги на децата, станали жертва на каквато и да е форма на злоупотреба, липса на грижи, експлоатация, изтезания, жестоко, нечовешко и унижително отнасяне или въоръжени конфликти. За да се улесни възстановяването и реинтеграцията, следва да се разработват подходящи от културна гледна точка и чувствителни към особеностите на половете грижи за психическото здраве на децата и да се осигуряват психологически консултации, предоставяни от квалифицирани лица.

49. Особено когато възможностите на държавната власт са ограничени, държавите следва да приемат и улесняват помощта, предлагана от УНИЦЕФ, Световната здравна организация (СЗО), Съвместната програма на ООН за ХИВ/СПИН (UNAIDS), СВКПЧ и други агенции (член 22, т. 2) в рамките на мандата им, а когато е подходящо – и от други компетентни междуправителствени или неправителствени организации, с оглед откликване на здравните нужди на непридружените и отделените от семействата си деца.

ж) Предотвратяване на трафика, и сексуалната и други форми на експлоатация, злоупотреба и насилие (членове 34, 35 и 36)

50. Непридружените или отделените от семействата си деца в страна, различна от държавата им по произход, са особено уязвими към експлоатация и злоупотреба. Момичетата са изложени на особено голям риск от трафик, включително с цел сексуална експлоатация.

51. Членове 34–36 от Конвенцията трябва да се тълкуват във връзка с член 20, предвиждащ задължения за специална закрила и помощ,

за да се гарантира, че непридружените и отделените от семействата си деца са предпазени от трафик, както и от сексуална и други форми на експлоатация, злоупотреба и насилие.

52. Трафикът на такова дете, или „повторният трафик“, ако детето вече е станало жертва на трафик, е една от многото опасности, на които са изложени непридружените или отделените от семействата си деца. Трафикът на децата е заплаха за осъществяването на правото им на живот, оцеляване и развитие (член 6). В съответствие с член 35 от Конвенцията, държавите – страни по нея следва да предприемат подходящи мерки за предотвратяване на този трафик. Необходимите мерки включват идентифициране на децата, които са непридружени или отделени от семействата си, редовно събиране на сведения за местонахождението им, както и провеждане на информационни кампании, подходящи за възрастта на детето, чувствителни към особеностите на половете и осъществявани на такъв език и с такива средства, че да бъдат разбираеми за детето. Следва също да се приеме подходящо законодателство и ефективни механизми за изпълнение по отношение на трудово-правната уредба и пресичането на границите.

53. Рисковете са големи и за дете, което вече е станало жертва на трафик, в резултат на което е в положението на непридружено или отделено от семейството си дете. Тези деца не бива да се наказват, а да получават помощ като жертви на сериозно нарушение на правата на човека. Възможно е някои от децата, станали жертва на трафик, да имат право на бежански статут съгласно Конвенцията от 1951 г., като държавите следва да гарантират, че станалите жертва на трафик отделени от семействата си и непридружени деца, които желаят да потърсят убежище или по отношение на които има други данни, че е налице необходимост от международна закрила, имат достъп до производството по предоставяне на убежище. Децата, изложени на риск от повторен трафик, не бива да бъдат връщани в държавата си по произход, освен ако това съответства на най-добрите им интереси и са предприети подходящи мерки за тяхната закрила. Държавите следва да обмислят възможността за допълнителни форми на закрила за станалите жертва на трафик деца, когато връщането противоречи на най-добрите им интереси.

з) Предотвратяване вербуването на военна служба и закрила от последиците от войни (членове

Предотвратяване вербуването на военна служба

54. Задълженията на държавите, произтичащи от член 38 от Конвенцията и от членове 3 и 4 от Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт се прилагат и за непридружените и отделените от семействата си деца. Държавата трябва да предприеме всички необходими мерки за предотвратяване вербуването на военна служба или използването на такива деца от която и да е страна в конфликт. Това важи и за бившите деца войници, напуснали своите военни части, които се нуждаят от закрила от повторно вербуване.

Режим на грижите

55. Грижите за непридружените и отделените от семействата си деца следва да се уреждат по начин, който не позволява тяхното вербуване, повторно вербуване или използване от която и да е страна в конфликт. Настойничеството не бива да се поверява на лица или организации, които са пряко или косвено замесени в конфликт.

Бивши деца войници

56. Децата войници следва да се приемат на първо място като жертви на въоръжен конфликт. На бившите деца войници, които често пъти се озовават непридружени или отделени от семействата си при прекратяване на конфликта или след оттегляне от военните части, следва да се предоставят всички необходими услуги за подкрепа, позволяващи реинтеграция в нормалния живот, включително необходимите психологически консултации. Тези деца следва да се идентифицират и демобилизират с приоритет при всички операции по идентификация и отделяне. Децата войници, особено тези, които са непридружени или отделени от семействата си, в общия случай следва да не се интернират, а да се ползват от специални мерки за закрила и подпомагане, особено във връзка с тяхната демобилизация и рехабилитация. Трябва да се полагат особени усилия за подкрепа и улесняване реинтеграцията на момичетата, които са имали някакви

отношения с военните, независимо дали в качеството си на бойци или в друго качество.

57. Ако при определени обстоятелства интернирането по изключение на навършило 15-годишна възраст дете войник е неизбежно и се предприема в съответствие с международното право в областта на правата на човека и с международното хуманитарно право, например когато детето представлява сериозна заплаха за сигурността, условията на интернирането следва да отговарят на международните стандарти, включително член 37 от Конвенцията и стандартите, свързани с правосъдието за малолетни, и да не пречат на усилията за издирване и приоритетното участие в програми за реабилитация.

Забрана за връщане

58. Тъй като вербуването на непълнолетни и участието във военни действия носи висок риск от непоправими травми, свързани с основни права на човека, включително с правото на живот, задълженията на държавите, произтичащи от член 38 от Конвенцията във връзка с членове 3 и 4 от Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт, имат извънтериториален ефект, като държавите трябва да се въздържат от връщане на дете по какъвто и да било начин до границите на държава, в която има реален риск от вербуване на непълнолетни и пряко или косвено участие във военни действия.

Специфични за децата форми и проявления на преследване³

59. Като напомня на държавите за необходимостта от чувствително към възрастта и пола производство по предоставяне на убежище и тълкуване на определението за бежанец, Комитетът подчертава, че вербуването на непълнолетни (включително на момичета за сексуална услуги или принудителен брак с военни) и прякото или косвено участие във военни действия съставляват сериозно нарушение на правата на човека и съответно е налице преследване, и следва да води до предоставяне на бежански статут, ако основателните опасения от такова вербуване или участие във военни действия е поради „раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения“ (член 1А, параграф 2 от Кон-

венцията за бежанците от 1951 г.).

Рехабилитация и възстановяване

60. Държавите трябва да разработят, при необходимост в сътрудничество с международни агенции и НПО, комплексна, съобразена с възрастта на децата и с особеностите на половете система за психологическа подкрепа и помощ за непридружените и отделените от семействата си деца, засегнати от въоръжен конфликт.

и) Предотвратяване на лишаване от свобода и третиране в такива случаи

61. В приложение на член 37 от Конвенцията и принципа за най-добрите интереси на детето, непридружените или отделените от семействата си деца по правило не бива да бъдат задържани. Само по себе си нито обстоятелството, че детето е непридружено или отделено от семейството си, нито миграционният му статут или статутът му на пребиваване, нито пък липсата на такъв, не може да бъдат основание за задържане. Ако по изключение задържането е оправдано по други съображения, то трябва да се осъществи в съответствие с член 37, буква „б“ от Конвенцията, който изисква задържането да бъде в съответствие със закона и да се използва само като крайна мярка и за най-краткия възможен срок. Съответно следва да се полагат всички усилия, включително ускоряване на приложимите производства, позволяващи незабавното освобождаване на непридружените или отделените от семействата си деца и преместването им в други подходящи форми на настаняване.

62. Правната уредба на задържането включва не само националните изисквания, но и международните задължения. По отношение на търсещите убежище, непридружените и отделените от семействата си деца държавите трябва по-специално да спазват задълженията си, произтичащи от член 31, параграф 1 от Конвенцията за бежанците от 1951 г. Освен това държавите следва да имат предвид, че незаконното влизане или пребиваване на непридружено или отделено от семейството си дете в определена страна може да бъде оправдано и въз основа на общите принципи на правото, ако това влизане или пребиваване е единственият начин за предотвратяване на на-

рушение на основните човешки права на детето. В по-общ план, при разработването на политики за непридружените или отделените от семействата си деца, включително жертви на трафик и експлоатация, държавите следва да гарантират, че тези деца не се криминализират единствено на основание незаконното им влизане или присъствие в страната.

63. В изключителния случай на задържане условията на това задържане трябва да са определени съобразно най-добрите интереси на детето при пълно спазване на член 37, букви „а“ и „в“ от Конвенцията и на останалите международни задължения. Трябва да се предвидят специални общешития, които са подходящи за деца и в които децата са отделени от възрастни, освен ако бъде преценено, че това не отговаря на най-добрите интереси на детето. Всъщност подходът в основата на подобни програми следва да бъде „грижа“, а не „задържане“. Тези заведения не бива да се намират в изолирани райони, където няма подходящи от културна гледна точка общностни ресурси и достъп до правна помощ. Децата следва да имат възможност за редовен контакт и посещения от приятели, роднини, религиозни и социални и правни съветници и техния настойник. Освен това следва да им се предостави възможността да получават всички предмети от първа необходимост, както и подходящо лечение и психологически консултации, ако е необходимо. За срока на задържането си децата имат правото на образование, което в идеалния случай следва да се предоставя извън обекта за задържане под стража, така че да се способства за продължаването на образованието им след освобождаване. Те имат и правото на развлекателни и игрови дейности, както предвижда член 31 от Конвенцията. С оглед ефективно обезпечаване на правата, предвидени в член 37, буква „г“ от Конвенцията, на непридружените или отделените от семействата си деца, лишени от свобода, следва да се предостави незабавен и безплатен достъп до правна и друга необходима помощ, включително назначаване на процесуален представител.

VI. ДОСТЪП ДО ПРОИЗВОДСТВО ПО ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УБЕЖИЩЕ, ПРАВНИ ГАРАНЦИИ И ПРАВА ПРИ ПОЛЗВАНЕ НА УБЕЖИЩЕ

а) Общи

64. Произтичащото от член 22 от Конвенцията задължение да се предприемат „необходимите мерки“ за осигуряване на подходяща закрила на искащо да получи бежански статут дете, независимо дали е придружено или не, включва наред с други неща отговорността за установяване на функционираща система за предоставяне на убежище и в частност за приемане на законови норми, уреждащи третирането специално на непридружените и отделените от семействата си деца, както и за изграждане на капацитет, необходим за осъществяване на това третиране в съответствие с приложимите права, кодифицирани в Конвенцията и в други международни инструменти в областта на правата на човека, закрилата на бежанци или хуманитарното право, по които е страна държавата. Държавите, чиито ресурси за такива усилия за изграждане на капацитет са ограничени, силно се насърчават да търсят международна помощ, включително тази, предоставяна от СВКПЧ.

65. Предвид това, че задълженията по член 22 и тези, произтичащи от международното бежанско право, взаимно се допълват, както и че е желателно да са налице консолидирани стандарти, в изпълнението на член 22 от Конвенцията държавите следва да прилагат международните стандарти относно бежанците съобразно с прогресивното им еволюиране.

б) Достъп до производства по предоставяне на убежище независимо от възрастта

66. Търсещите убежище деца, включително непридружените или отделените от семействата си, следва да се ползват с достъп до производство по предоставяне на убежище и други допълнителни механизми за предоставяне на международна закрила, независимо от възрастта си. Ако в процеса на идентификация и регистрация станат известни обстоятелства, сочещи, че е възможно детето да има основателни опасения, дори ако то не може изрично да изрази конкретни такива, или че е налице обективна вероятност детето да е изложено на риск от

преследване поради раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения или по други причини да се нуждае от международна закрила, това дете следва да се насочи към производство за предоставяне на убежище и/или, когато е приложимо, към механизмите за предоставяне на допълнителна закрила съгласно международното и вътрешното право.

67. Непридружените или отделените от семействата си деца, за които няма данни, че се нуждаят от международна закрила, не бива автоматично или по друг начин да се насочват към производство по предоставяне на убежище, но следва да се закрилят съгласно други приложими механизми за закрила на детето, например предвидените в законодателството относно благосъстоянието на младежта.

в) Процесуални гаранции и мерки за подкрепа (член 3, параграф 3).

68. Изискваните от член 22, параграф 1 от Конвенцията подходящи мерки трябва да са съобразени с особената уязвимост на непридружените и отделените от семействата си деца, както и националната правна рамка и условия. Тези мерки следва да се ръководят от изложените по-долу съображения.

69. Търсещо убежище дете следва да се представлява от възрастен, познаващ неговата история и среда, който притежава компетентността и способностите да представлява най-добрите интереси на това дете (вж. раздел V, буква „б“, „Назначаване на настойник или съветник и процесуален представител“). Освен това на непридруженото или отделеното от семейството си дете следва във всички случаи да се осигурява безплатен достъп до квалифициран процесуален представител, включително когато молбата за статут на бежанец се обработва по общия ред за възрастни.

70. Молбите за статут на бежанец, подадени от непридружени или отделени от семействата си деца, следва да имат приоритет, като се полагат всички усилия за вземане на незабавно и безпристрастно решение.

71. Минималните процесуални гаранции следва да включват гаранцията, че решението по молбата се взема от надлежен орган, който е

професионално компетентен по въпросите, свързани с убежището и бежанците. Ако възрастта и зрелостта на детето го позволяват, преди вземането на окончателно решение следва да се гарантира възможност за лично интервю с професионално компетентен служител. Ако детето не може да общува директно с компетентния служител на общ език, следва да се потърси съдействие от квалифициран преводач. Освен това, при съмнения относно правдоподобността на историята на детето, данните следва да се тълкуват в негова полза, и детето да има възможност да иска официално преразглеждане на решението.

72. Интервютата следва да се провеждат от представители на органа, произнасящ се по бежанския статут, които следва да вземат под внимание особеното положение на непридружените деца с оглед преценката за предоставяне на бежански статут, както и да се отнасят с разбиране към историята, културата и средата на детето. Процесът на преценка следва да се състои от отделно за всеки отделен случай изследване на уникалното съчетание от фактори, представени от всяко дете, включително личната, семейната и културната среда на детето. На всички интервюта следва да присъстват настойникът и процесуалният представител.

73. При мащабни движения на бежанци, когато е невъзможно индивидуално произнасяне по предоставяне на бежански статут, държавите могат да предоставят такъв статут на всички членове на определена група. При такива обстоятелства всички непридружени или отделени от семействата си деца имат право на същия статут като останалите членове на групата.

г) Чувствителна към потребностите на детето оценка на нуждите от закрила, при вземане под внимание на преследването, специфично за деца

74. При разглеждане на молбите за предоставяне на бежански статут на непридружените или отделените от семействата си деца държавите трябва да вземат предвид развитието на международното право в областта на правата на човека и международното бежанско право, както и взаимните връзки между тях, включително становищата, развити от СВКПЧ при упражняването на нейните надзорни функции съгласно Конвенцията за бежанците от 1951 г. По-специално, опреде-

лението за бежанец в посочената конвенция трябва да се тълкува по начин, отчитащ особеностите на възрастта и пола на детето, като се вземат предвид и конкретните мотиви, форми и проявления на преследването, на което са подложени децата. Преследването на цели родове, вербуването на непълнолетни, трафикът на деца с цел проституция и сексуалната експлоатация и подлагането на обрязване на женските полови органи са едни от специфичните за децата форми и проявления на преследване, които биха могли да бъдат основание за предоставяне на бежански статут, ако тези действия са визирани в основанията, установени от Конвенцията за бежанците от 1951 г. Ето защо в националното си производство по определяне на бежанския статут държавите следва да проявяват най-висока степен на внимание към тези специфични за децата форми и проявления на преследване, както и към основаващото се на пола насилие.

75. Служителите, участващи в производство по определяне на статута на децата, и по-специално на тези от тях, които са непридружени или отделени от семействата си, следва да бъде обучен в прилагането на международното и националното право в областта на бежанците по начин, съобразен с особеностите на децата, културите и половете. С оглед правилна преценка по молби за убежище, подадени от деца,, усилията на държавите за събиране на информация за държавите по произход следва да включват и събиране на информация за положението на децата, включително на тези от тях, които принадлежат към малцинствени или маргинализирани групи.

д) Пълно ползване с всички международни бежански и човешки права от децата, на които е предоставен статут на бежанци (член 22)

76. Непридружените или отделените от семействата си деца, на които е признат бежански статут и е предоставено убежище, се ползват не само от правата по Конвенцията за бежанците от 1951 г., но и могат в най-пълна степен да се ползват от всички права на човека, предоставени на децата на територията или под върховенството на съответната държава, включително правата, изискващи законно пребиваване на нейна територия.

е) Деца, които следва да се ползват от допълнителни форми на закрила

77. Ако изискванията за предоставяне на бежански статут съгласно Конвенцията за бежанците от 1951 г. не са изпълнени, непридружените и отделените от семействата си деца следва да се ползват от наличните форми на допълнителна закрила в степента, обусловена от техните нужди от закрила. Прилагането на тези допълнителни форми на закрила не отменя задълженията на държавите да отговорят на конкретните нужди от закрила на непридруженото или отделеното от семейството си дете. Ето защо децата, на които са предоставени допълнителни форми на закрила, могат в най-пълна степен да се ползват от всички права на човека, предоставени на децата в територията или под върховенството на съответната държава, включително правата, изискващи законно пребиваване на нейна територия.

78. Съобразно с общоприложимите принципи и по-специално тези от тях, свързани с отговорностите на държавите по отношение на непридружените или отделените от семействата си деца, попаднали на тяхна територия, децата, на които нито е предоставен статут на бежанци, нито се ползват от допълнителни форми на закрила, все пак продължават да се ползват със закрила съгласно всички норми на Конвенцията, за времето, през което фактически продължават да се намират на територията и/или под върховенството на съответната държава.

VII. СЪБИРАНЕ НА СЕМЕЙСТВА, ВРЪЩАНЕ И ДРУГИ ФОРМИ НА ТРАЙНИ РЕШЕНИЯ

а) Общи

79. Крайната цел на разглеждането на съдбата на непридружените или отделените от семействата си деца е да се намери трайно решение, което отговаря на всички техни нужди от закрила, взема под внимание мнението на детето и по възможност води до преодоляване на положението му на непридружено или отделено от семейството си дете. Усилията за намиране на трайни решения за непридружените или отделените от семействата си деца следва да се предприемат и изпълняват без неоправдано забавяне – по възможност незабавно след установяване на обстоятелството, че детето е непридружено или отделено от семейството си. Като се следва основаващ се на правата подход, търсенето на трайно решение започва с анализ на възможността за събиране на семейството.

80. Издирването на семейството е съществен елемент от всяко усилие за намиране на трайно решение и следва да има приоритет, освен ако самото издирване или начинът на провеждането му противоречи на най-добрите интереси на детето или застрашава основните права на издирваните лица. Във всеки случай при провеждането на действия по издирване не бива да се споменава статутът на детето на търсещо убежище лице или бежанец. При спазване на всички тези условия издирването следва да продължат и по време на производството по предоставяне на убежище. За всички деца, които остават на територията на приемащата държава, независимо дали въз основа на убежище, допълнителни форми на закрила или поради други правни или фактически пречки за извеждане от страната, трябва да се търси трайно решение.

б) Събиране на семейства

81. С оглед пълно спазване на задължението на държавите по член 9 от Конвенцията да гарантират, че детето няма да бъде разделяно от родителите си против своята воля, следва да се предприемат всички усилия за връщане на непридруженото или отделеното от семейството си дете на неговите родители, освен ако най-добрите му интереси

налагат то да остане отделено от семейството си, като напълно се зачита правото на детето да изразява своите възгледи (член 12) (вж. също раздел IV, буква „д“, „Право на детето свободно да изразява своите възгледи“). Макар че изрично изброените в член 9, параграф 1, изречение второ съображения, а именно малтретиране или изоставяне на детето от родителите, биха могли да обусловят забрана за събиране на семейството на което и да е място, други съображения, основани на най-добрите интереси на детето, може да бъдат препятствие за събирането със семейството му единствено на конкретно място.

82. Събирането на семейството в държавата по произход не съответства на най-добрите интереси на детето и следователно не бива да бъде цел, ако е налице „основателни опасения“, че такова връщане би довело до нарушение на основни човешки права на детето. Тези опасения се документират неоспоримо с предоставянето на бежански статут или с решение на компетентните органи относно приложимостта на задълженията, произтичащи от забраната за връщане (включително тези, произтичащи от член 3 от Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание и от членове 6 и 7 от Международния пакт за граждански и политически права). Съответно предоставянето на бежански статут представлява правнообвързваща пречка за връщането на детето в държавата по произход и съответно за събиране на семейството му в нея. Когато обстоятелствата в държавата по произход включват по-ниски рискове и е налице опасение, че детето би било засегнато например от безразборните последици от всеобщо насилие, трябва да се обърне пълното необходимо внимание на тези рискове и те да бъдат съпоставени с други основаващи се на правата съображения, включително на последиците от продължаващото разделяне на семейството. В този контекст трябва да се напомни, че оцеляването на детето е от фундаментално значение и необходимо условие за ползването от други права.

83. Когато събирането на семейството в държавата по произход е невъзможно, независимо дали поради правни пречки за връщането или защото резултатът от претеглянето на най-добрите интереси не е в полза на връщането, се прилагат задълженията по член 9 и член 10 от Конвенцията, които следва да обуславят решенията на приемаща-

та държава относно събирането на семейства на нейна територия. В този контекст на държавите – страни по Конвенцията, се напомня по-специално че „всяка молба от дете или от неговите родители да влязат или да напуснат една държава – страна по Конвенцията, с цел събиране на семейство се разглежда по положителен, хуманен и експедитивен начин“ и следва „да не води до неблагоприятни последиствия за нейните автори и за членовете на техните семейства“ (член 10, параграф 1). Държавите по произход трябва да зачитат „правото на детето или на неговите родители да напускат която и да е страна, включително собствената си, и да влизат в своята собствена страна“ (член 10, параграф 2).

в) Връщане в държавата по произход

84. Връщане в държавата по произход не се допуска, ако има основателни опасения, че то би довело до нарушение на основни човешки права на детето, и по-специално ако е приложим принципът на забрана за връщане. По принцип връщане в държавата по произход следва да се урежда единствено ако то е съобразено с най-добрите интереси на детето. При вземането на решение по този въпрос трябва да се имат предвид, наред с други, следните обстоятелства:

- безопасността, сигурността и други условия, включително социоекономически такива, които очакват детето при завръщането му, включително чрез проучване на дома, в който ще живее то, проведено от организации за социални мрежи, когато е уместно;
- определен режим на грижите за конкретното дете;
- възгледите на детето, изразени при упражняването на това право от негова страна съгласно член 12, както и мнението на грижещите се за него лица;
- нивото на интеграция на детето в приемащата държава и продължителността на отсъствието му от родната страна;
- правото на детето да „запази... своята самоличност, включително своето гражданство, име и семейни връзки“ (член 8);
- необходимостта от „осигуряване на приемственост при отглеждане на детето, както и на етническите, религиозните, културните и езиковите особености на средата, от която то произхожда“ (член 20).

85. При липса на възможност за осигуряване на грижи от родителите или от други роднини по принцип не бива да се извършва връщане в държавата по произход, ако не е определен сигурен и конкретен режим на грижи и попечителство при това връщане.

86. По изключение може да се организира връщане в родната страна след внимателно съпоставяне на най-добрите интереси на детето с други съображения, ако последните се основават на правата и надделяват над най-добрите интереси на детето. Такъв може да бъде случаят в ситуации, в които детето представлява сериозен риск за сигурността на държавата или за обществото. Доводи, които не се основават на правата, например такива, свързани с общия контрол на миграцията, не могат да вземат превес над съображенията за най-добрите интереси на детето.

87. Във всички случаи мерките по връщането трябва да се изпълняват по безопасен начин, подходящ за детето и съобразен особеностите на половете.

88. В този контекст на държавите по произход се напомня и за задълженията им по член 10 от Конвенцията и по-специално задължението да зачитат „правото на детето или на неговите родители да напускат която и да е страна, включително собствената си, и да влизат в своята собствена страна“.

г) Местна интеграция

89. Интеграцията в местната общност е основната възможност, ако връщането в държавата по произход е невъзможно по правни или фактически причини. Местната интеграция трябва да се основава на сигурен правен статут (включително уреден статут на пребиваване) и да се обуславя от правата по Конвенцията, които са напълно приложими за всички деца, които остават в страната, независимо дали на основание на признаване на бежански статут, поради други правни пречки за връщане или защото резултатът от претеглянето на най-добрите интереси не е в полза на връщането.

90. Когато бъде решено, че отделено от семейството си или непридружено дете ще остане в местната общност, съответните органи

следва да извършат оценка на положението на детето, след което, след допитване до него и настойника му, да определят подходящите дългосрочни мерки в местната общност и други необходими действия за улесняване на интеграцията. Решението за дългосрочно настаняване трябва да бъде обусловено от най-добрите интереси на детето, като на този етап по възможност не бива да се прибягва до институционална грижа, освен като крайна мярка. Отделеното от семейството си или непридруженото дете следва да се ползва със същия достъп до права (включително на образование, обучение, заетост и здравеопазване), както децата – граждани на приемащата държава. За да гарантира пълно ползване от тези права от страна на непридруженото или отделеното от семейството си дете, вероятно ще е необходимо приемащата държава да обърне специално внимание на нужните допълнителни мерки за справяне с уязвимото положение на детето, включително например чрез допълнително езиково обучение.

д) Международно осиновяване (член 21)

91. Когато разглеждат възможностите за осиновяване на непридружените и отделените от семействата си деца, държавите трябва в пълна степен да спазват условията, предвидени в член 21 от Конвенцията, както и останалите относими международни инструменти, включително по-специално Хагската конвенция за защита на децата и сътрудничество в областта на международното осиновяване и претата към нея през 1994 г. Препоръка за прилагане по отношение на деца бежанци и други международно разселени деца. По-специално държавите следва да спазват следното:

- Възможността за осиновяване на непридружено или отделено от семейството си дете следва да се обмисля едва след като бъде установено, че детето е в положение, подходящо за осиновяване. На практика това означава, наред с друго, че усилията за издирване и събиране на семейството не са били успешни или че родителите са дали съгласие за осиновяването. Необходимото за осиновяване съгласие на родителите и на други лица, институции и органи трябва да бъде свободно и да се основава на информираност. Това предполага по-специално, че съгласието не е мотивирано от заплащане или някакъв вид компенсация и че не е оттеглено.
- Непридружените или отделените от семействата си деца трябва

- ва да не се осиновяват прибързано в разгара на извънредно положение;
- За да се пристъпи към осиновяване, трябва да бъде установено, че то съответства на най-добрите интереси на детето, и да се осъществи в съответствие с приложимото национално, международно и обичайно право.
  - Съобразно с възрастта и степента на зрялост на детето то следва да бъде попитано за неговите възгледи и те да бъдат взети под внимание при всички производства по осиновяване. Това изискване означава, че детето е получило консултации и е надлежно осведомено за последиците от осиновяването и от неговото съгласие за осиновяване, ако такова съгласие се изисква. Това съгласие трябва да бъде дадено свободно и да не е мотивирано от заплащане или от някакъв вид компенсация.
  - Приоритет трябва да има осиновяването от роднини в държавата на тяхното пребиваване. Когато това не е възможно, предимство трябва да има осиновяването в общността, от която идва детето, или поне в рамките на собствената му култура.
  - Възможността за осиновяване не бива да се обмисля:
    - когато има основателни надежди за успешно издирване на семейството и събирането на детето с него отговаря на най-добрите му интереси;
    - ако то противоречи на желанията, изразени от детето или родителите;
    - ако не е минал разумен период от време, през който да са изпълнени всички възможни стъпки за издирване на родителите или други оцелели членове на семейството. Този период може да е различен според обстоятелствата и поспециално тези, свързани с възможността за провеждане на надлежно издирване, като обаче издирването трябва да се проведе в разумен срок;
  - Осиновяване в страната на убежище не бива да се предприема, ако има възможност за доброволно репатриране по безопасен и достоен начин в близко бъдеще.

е) Преселване в трета държава

92. Преселването в трета държава може да бъде трайно решение за непридружено или отделено от семейството си дете, което не може

да се завърне в държавата си по произход и за което не може да се очаква трайно решение в приемащата държава. Решението за преселване на непридружено или отделено от семейството си дете трябва да се основава на актуална, комплексна и задълбочена оценка на най-добрите му интереси, като се вземат предвид по-специално актуалните нужди от международна и друга закрила. Преселването е особено желателно, ако е единственото средство за ефективна, устойчива защита на детето от връщане, преследване или други сериозни нарушения на правата на човека в страната на пребиваване. Преселването е в полза на най-добрите интереси на непридруженото или отделено от семейството си дете, ако служи за събиране на семейството в държавата по преселването.

93. Преди да се вземе решение за преселване в трета държава, е необходимо при преценката на най-добрите интереси на детето да се отчетат и други фактори като: предвижданата продължителност на правните или други пречки за връщането на детето в родината му; правото му да запази своята идентичност, включително гражданството и името си (член 8); възрастта, пола, емоционалното състояние, образователното ниво и семейната му среда; приемствеността/ прекъсването на грижите в приемащата държава; необходимостта от приемственост при отглеждането на детето, както и на етническите, религиозните, културните и езиковите особености на средата, от която то произхожда (член 20); правото му да запази своите семейни връзки (член 8) и свързаните краткосрочни, средносрочни и дългосрочни възможности за събиране на семейството в родината, приемащата държава или държавата на преселване. Непридружените или отделените от семействата си деца не бива никога да се преселват в трета държава, ако това би подрило или сериозно възпрепятствало бъдещото събиране със семейството.

94. Държавите се насърчават да предоставят възможности за преселване с оглед отговаряне на всички нужди от преселване, свързани с непридружените и отделените от семействата си деца.

VIII. ОБУЧЕНИЕ, ДАННИ И СТАТИСТИКА

а) Обучение на персонала, работещ с непридружените и отделените от семействата си деца

95. Следва да се обърне особено внимание на обучението на служителите, работещи с отделените от семействата си и непридружените деца и занимаващи се с техните случаи. Също толкова важно е специализираното обучение на процесуални представители, настойници, преводачи и други лица, които се работят с отделените от семействата си и непридружените деца.

96. Това обучение следва да бъде специално пригодно за нуждите и правата на съответните групи. Във всички програми за обучение обаче следва да се включат някои ключови елементи като:

- принципите и разпоредбите на Конвенцията;
- познания за държавата по произход на отделените от семействата си и непридружените деца;
- подходящи техники на интервюиране;
- развитие и психология на детето;
- чувствителност към отделните култури и междуличностно общуване.

97. Програмите за първоначално обучение следва да имат редовни продължения, включително чрез учене на работното място и професионални мрежи.

б) Данни и статистика за отделените от семействата си и непридружените деца

98. Опитът на Комитета показва, че данните и статистиката, събирани по отношение на непридружените и отделените от семействата си деца, обикновено се ограничават до броя пристигания и/или броя молби за убежище. Тези данни са недостатъчни за подробен анализ на изпълнението на правата на децата в това положение. Освен това данните и статистиката в много случаи се събират от множество различни министерства или служби, което може да попречи за по-нататъшния анализ и повдига потенциални въпроси относно поверителността и правото на детето на личен живот.

99. Съответно развитието на подробна и интегрирана система за събиране на данни относно непридружените и отделените от семействата си деца е предпоставка за развитието на ефективни политики за изпълнение правата на тези деца.

100. Данните, събрани в рамките на подобна система, в идеалния случай следва да включват, но да не се ограничават до следното: основни биографични данни за всяко дете (включително възраст, пол, държава по произход и гражданство, етническа група); общ брой непридружени и отделени от семействата си деца, опитали да влязат в страната, и брой такива деца, на които е отказано влизане; брой молби за убежище; брой процесуални представители и настойници, назначени на тези деца; правен и имиграционен статут (т.е. търсещо убежище лице, бежанец, разрешение за временно пребиваване); настаняване (т.е. в заведения, при семейства или самостоятелно); посещаване на училище или професионално обучение; събиране на семейства; брой деца, върнати в държавата им по произход. Освен това държавите – страни по Конвенцията следва да обмислят възможността за събиране на качествени данни, които биха им позволили да анализират нерешени в достатъчна степен въпроси, например изчезване на непридружени и отделени от семействата си деца и въздействието на трафика.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Тези ръководни принципи са съвместно одобрени от Международния комитет на червения кръст, Международния спасителен комитет, Save the Children/Обединено кралство, УНИЦЕФ, СВКПЧ и World Vision International. Целта им е да ръководят работата на всички членове на Постоянната междуведомствена комисия по отношение на непридружените и отделените от семействата си деца.
- ² Виенска декларация и програма за действие (A/CONF.157/23), приета от проведената във Виена на 14-25 юни 1993 г. Световна конференция по правата на човека.
- ³ Относно специфичните за децата форми и проявления на преследване в по-общ план вж. раздел VI, буква „г“ по-долу: „Чувствителна към потребностите на детето оценка на нуждите от закрила, при вземане под внимание на преследването, специфично за деца“.

unite for children

